

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

Студента 2 курсу, 3 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування» спеціалізації
«Державні фінанси»

**Пилипейко Максима
Едуардовича**

**Науковий керівник
к.е.н., доцент**

**Канєва Тетяна
Володимирівна**

**Гарант освітньої програми
д.е.н., професор**

**Макогон Валентина
Дмитрівна**

**Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

Чугунов Ігор Якович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

- 1.1. Роль бюджетної системи у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни 6
- 1.2. Досвід функціонування бюджетних систем країн з розвинутою та трансформаційною економікою 11

РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

- 2.1. Дохідна частина Державного бюджету України 19
- 2.2. Видаткова частина Державного бюджету України 25

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

- 3.1. Пріоритети розвитку бюджетної системи України 31
- 3.2. Стратегічні пріоритети бюджетної політики в умовах економічних перетворень 38

- ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ** 49
- СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** 53
- ДОДАТКИ** 61

ВСТУП

Актуальність теми. На даний час вагомим значення набувають питання використання бюджету як дійового інструменту управління соціально-економічними процесами, збалансованості його доходів і видатків, фінансового забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування тощо. Бюджетна система є фундаментальною підвалиною цивілізації, ефективним важелем здійснення фінансової політики, спрямованої на забезпечення життєдіяльності суспільства та процесів розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері бюджетного регулювання можна назвати праці Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, Дж. Тобіна, С. Фішера та інших. До вітчизняних вчених, у яких обґрунтовуються особливості та напрями розвитку бюджетної системи присвячені праці: С. Буковинського, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія тощо.

Підвищення ефективності бюджетної системи в сучасних фінансово-економічних умовах набувають особливої значущості. З метою реалізації соціально-економічних пріоритетів розвитку країни необхідне підвищення якісного рівня функціонування бюджетної системи та організації бюджетного процесу. Зазначене свідчить про актуальність магістерської роботи та обумовило визначення її об'єкту, предмету, мети та завдань.

Метою роботи є розкриття теоретичних засад та напрямів удосконалення функціонування бюджетної системи як інструменту соціально-економічного розвитку країни.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити роль бюджетної системи у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни;

- розкрити функції та принципи функціонування бюджетної системи;
- узагальнити досвід функціонування бюджетних систем країн з розвинутою та трансформаційною економікою;
- здійснити аналіз дохідної частини Державного бюджету України;
- здійснити аналіз видаткової частини Державного бюджету України;
- визначити пріоритети розвитку бюджетної системи України;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети бюджетної політики України.

Об'єктом дослідження є бюджетна система України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання розвитку бюджетної системи України.

Методи дослідження. У роботі застосовано системний та структурний методи при розкритті ролі бюджетної системи у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. За допомогою порівняльного та факторного методів систематизовано та узагальнено особливості розвитку бюджетної системи в зарубіжних країнах. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовано при визначенні напрямів реформування бюджетної системи України. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо стратегічних напрямів бюджетної політики України.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування та реалізації бюджетної політики та бюджетного регулювання, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті опублікованій у

збірнику наукових праць студентів Київського національного торговельно-економічного університету.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення магістерського дослідження.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади бюджетної системи, розкрито роль бюджетної системи у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, функції і принципи функціонування бюджетної системи, систематизовано зарубіжний досвід функціонування бюджетних систем країн з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито бюджетну систему України. Проаналізовано дохідну та видаткову частини бюджету. Визначено сучасний стан та проблеми бюджетної системи.

У третьому розділі визначені напрями бюджетної політики України, обґрунтовані пріоритети розвитку бюджетної системи України та стратегічні пріоритети бюджетної політики.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Роль бюджетної системи у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни

Бюджетна система є одним з найбільш важливих інститутів будь-якої держави, ефективність функціонування якого створює безпосередній вплив на якість економічного зростання і рівень суспільного добробуту. Бюджетна система країни є основною фінансовою базою діяльності державних органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері економічного і соціального розвитку держави.

Бюджетна система є одним з основних інструментів регулювання соціальної, виробничої, інвестиційної, регіональної, зовнішньоекономічної та інших сфер діяльності держави.

Метою функціонування бюджетної системи є стимулювання сталого розвитку національної економіки та забезпечення соціальних гарантій населенню за допомогою розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів.

Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів. Місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

Основні зусилля бюджетної політики України на даний час спрямовані на забезпечення сталого розвитку національної економіки, підвищення стандартів життя і рівня добробуту громадян, сприяння збалансованому розвитку конкурентоспроможної економіки, забезпечення фінансової стабільності держави та здійснення заходів із зменшення рівня "доларизації" економіки, підвищення ефективності виконання програм імпортозаміщення,

розвиток виробництва вітчизняних товарів, ефективний захист внутрішнього ринку та підтримку експорту, модернізацію інфраструктури та базових секторів економіки, забезпечення екологічної безпеки, оптимізацію соціального захисту населення в результаті підвищення його рівня та адресності.

Економічна наука дає низку визначень бюджету та бюджетної системи, зокрема зважаючи на те, що бюджет представляє собою багатогранне явище, в економічній теорії існують певні точки зору щодо визначення сутності бюджету в залежності від аспектів його аналізу, як економічної категорії, як фінансового плану держави, як централізованого фонду фінансових ресурсів. Бюджет, як економічна категорія, являє собою сукупність економічних відносин між державою та іншими учасниками суспільного виробництва - юридичними і фізичними особами в частині розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту з метою формування та використання централізованого фонду грошових коштів, необхідних для забезпечення державою своїх функцій. Сутність бюджету, як фонду фінансових ресурсів, полягає у використанні державою певного рівня бюджетних ресурсів з метою виконання відповідних функцій, визначених законодавством. Бюджет, як план утворення та використання фінансових ресурсів держави та її територіальних одиниць, забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них низки завдань. Бюджетним кодексом України бюджету дано визначення, як плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [9].

У підручнику “Бюджетний менеджмент” під редакцією В.М. Федосова дається таке визначення поняття “бюджетна система” – це сукупність усіх бюджетів, які формуються в даній країні відповідно до її бюджетного устрою та адміністративно-територіального устрою [11]. Подібне визначення

бюджетної системи наводиться в Економічній енциклопедії за редакцією Б.Д. Гаврилишина: “бюджетна система – це сукупність бюджетів різних рівнів у їх взаємодії” та іншими авторами.

Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави. Зведений бюджет України включає показники Державного бюджету України, зведеного бюджету Автономної Республіки Крим та зведених бюджетів областей, міст Києва та Севастополя. Зведений бюджет Автономної Республіки Крим включає показники бюджету Автономної Республіки Крим, зведених бюджетів її районів та бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим значення. Зведений бюджет області включає показники обласного бюджету, зведених бюджетів районів і бюджетів міст обласного значення цієї області. Зведений бюджет району включає показники районного бюджету, бюджетів міст районного значення, селищних та сільських бюджетів цього району. Зведений бюджет міста з районним поділом включає показники міського бюджету та бюджетів районів, що входять до його складу. Якщо місту або району у місті адміністративно підпорядковані інші міста, селища чи села, зведений бюджет міста або району у місті включає показники бюджетів цих міст, селищ та сіл.

Економічна природа бюджетного регулювання як процесу полягає у сукупності взаємовідносин економічних, правових, інституційних бюджетних компонентів, пов’язаних з визначенням основних напрямків та пріоритетів податково-бюджетної політики, плануванням та прогнозуванням бюджетних показників, формуванням бюджету, використанням бюджетних коштів та здійсненням контролю за їх виконанням для досягнення тактичних і стратегічних цілей. Протягом останніх десятиліть в Україні послідовно проводилась робота з реформування, удосконалення фінансової системи, спрямована в основному на фінансову стабілізацію за рахунок вдосконалення податкової системи, встановлення чіткого контролю за ефективністю

витрачання коштів державного бюджету, удосконалення процесу міжбюджетних відносин.

Вагомим елементом підвищення ефективності бюджетного регулювання є процес запровадження середньострокового бюджетного планування. Зазначене надасть змогу здійснювати централізований розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту і національного доходу між ланками фінансової системи на основі загальнонаціональної соціально-економічної програми розвитку країни в процесі складання і виконання бюджетів різного рівня.

Сутність бюджетної системи реалізується через її функції. Через розподільну функцію держава зосереджує у своїх руках усі джерела бюджетних надходжень, щоб потім використати їх з найбільшою ефективністю. Жодна з інших ланок фінансів не здійснює такого багато профільного перерозподілу як по вертикалі, так і по горизонталі економіки. Це перерозподіл між міністерствами, відомствами, напрямками між блоками галузей, територіальний розподіл. Сфера дії розподільної функції досить значна. Це пояснюється тим, що в бюджетних відносинах беруть участь практично всі члени суспільства. Основою бюджетного розподілу є чистий дохід, який утворюється в суспільстві. Сутність контрольної функції полягає в тому, що суспільство в особі специфічних державних або недержавних структур контролює і вирівнює бюджетний розподіл. Виконання контрольної функції сприяє оптимальному рухові бюджетних ресурсів як в частині їх збирання, так і розподілення [3]. В економічній літературі називаються також і додаткові функції — економічної безпеки держави, забезпечення існування держави тощо.

Згідно Бюджетного кодексу України бюджетна система ґрунтується на таких принципах: принцип єдності бюджетної системи України – єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення

бухгалтерського обліку і звітності; принцип збалансованості – повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період; принцип самостійності – Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні бюджети; принцип повноти – до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування; принцип обґрунтованості – бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил; принцип ефективності – при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів; принцип субсидіарності – розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх

безпосереднього споживача; принцип цільового використання бюджетних коштів – бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями; принцип справедливості і неупередженості – бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами; принцип публічності та прозорості – Державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідними радами; принцип відповідальності учасників бюджетного процесу – кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

1.2. Досвід функціонування бюджетних систем країн з розвинутою та трансформаційною економікою

Кожна країна має свою бюджетну систему, що відображає її економічну, соціальну, зовнішньоекономічну політику. Важливість питання побудови ефективної бюджетної системи полягає у тому, що через бюджетну систему, зокрема, через її ланки, перерозподіляється частина національного доходу, що обумовлено необхідністю створення централізованого фонду грошових коштів для забезпечення суспільних потреб та повного виконання державою своїх функцій.

Світовий досвід свідчить, що з розвитком ринкових відносин роль держави в розподільчих процесах має зростати, і бюджет в цьому плані є найдосконалішим засобом для здійснення державою вказаної функції. У більшості розвинутих країн світу через бюджет перерозподіляється від 30 до 50 % валового внутрішнього продукту. Проблема полягає в тому, як знайти виважені розміри, форми і методи цього перерозподілу, що в умовах України є одним з найважливіших завдань [8].

Під моделлю бюджетної системи необхідно розуміти спосіб побудови бюджетної системи та організації міжбюджетних взаємовідносин.

Світова практика свідчить, що існують три основні моделі організації бюджетної системи держави.

Перша модель організації бюджетної системи побудована на принципах автономії кожного рівня влади, повному розмежуванні різних податків між територіальними рівнями і закріпленні їх за відповідними бюджетами. Це означає, що в країні, яка має таку бюджетну систему, адмініструються центральні, регіональні й місцеві податки. Вони повністю надходять до відповідних бюджетів. Кожен рівень влади при цьому відносно незалежний один від одного і забезпечує фінансовими ресурсами покладені на нього функції, в основному, за рахунок власних податкових надходжень.

Друга модель бюджетної системи ґрунтується на фіксованому пайовому розподілі основних податків між різними територіальними рівнями. Це означає, що в країні, де запроваджено подібну бюджетну систему, центральна влада, регіони й місцеве самоврядування мають зафіксовану частку доходів від кожного з податків. Ця частка є стабільною, не змінюється і забезпечує формування основної частини фінансових ресурсів кожного рівня влади.

Основою третьої моделі є те, що в державі на різних рівнях влади застосовується спільна база оподаткування. Це означає, що кожен рівень влади – центральний, регіональний та місцевий – встановлює свої ставки оподаткування в межах одного і того ж податку.

Звичайно, в чистому вигляді такі моделі не існують і найчастіше при формуванні бюджетної системи використовують поєднання цих моделей. Кожна країна сформувала специфічну, властиву лише їй, модель бюджетної системи.

Бюджетний устрій визначається державним устроєм і, як правило, бюджетні системи є двох типів. В унітарних державах має місце дворівнева система, яка включає дві ланки – державний бюджет та місцеві бюджети. У

державних із федеративним устроєм бюджетні системи включають три і навіть чотири рівні – державний бюджет (федеральний бюджет або бюджет центрального уряду), бюджети членів федерації (штатів – в США, земель – у ФРН, провінцій – в Канаді), місцеві бюджети, бюджети земель.

На перших етапах розвитку бюджетна система країн з розвинутою економікою характеризувалась залежністю державного бюджету від місцевих фінансів. Наприклад, Уряд Сполучених Штатів Америки до прийняття конституції 1787 року не мав власних джерел доходів і фінансував видатки за рахунок коштів окремих штатів. З посиленням ролі центральної влади значення державного бюджету почало зростати, зокрема, після Другої світової війни процес централізації бюджетної системи як у федеративних, так і в унітарних державах посилювався, що призвело до значного збільшення обсягу державного бюджету і зміни співвідношення між окремими ланками бюджетної системи.

Система місцевих бюджетів також визначається державним устроєм і відповідним адміністративним діленням. У 1960-1970 роках у всіх розвинутих країнах відбувався процес укрупнення місцевих адміністративних одиниць, що призвело до зменшення числа місцевих бюджетів і збільшення їх обсягів [11].

Взаємовідносини окремих ланок бюджетної системи у різних країнах мають свої особливості. Наприклад, у Великобританії місцеві органи влади отримують на фінансування поточних видатків значні кошти у формі дотацій і цільових субсидій, а також кредитів на фінансування капітальних видатків. У Японії взаємозв'язок державного бюджету з місцевими здійснюється шляхом надання субсидій, крім того, держава передає місцевим органам влади частину видатків цільового призначення, зокрема, ліквідація наслідків стихійних лих, будівництво гідроелектростанцій, портів тощо. У Франції місцеві органи отримують з державного бюджету кошти у вигляді субсидій і дотацій, у Сполучених Штатах Америки в основному має місце рух

бюджетних коштів з вищого бюджету у нижчий у вигляді дотацій і цільових субвенцій.

У перерозподілі вартості між сферами суспільної діяльності, територіями, окремими групами громадян для задоволення суспільно необхідних потреб полягає основна регулююча роль бюджетної системи. Необхідність забезпечення узгодженого функціонування всіх елементів бюджетної системи і важливість своєчасного вирішення наявних суспільних проблем призводять до того, що бюджетна система виступає як об'єкт державного регулювання. Отже, бюджетна система є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць.

Розбудова ефективної бюджетної системи, яка б стала інструментом досягнення економічного зростання і забезпечення належного виконання державою своїх функцій можлива, насамперед, шляхом визначеності із моделлю бюджетної системи, що відповідала б закріпленому в конституції державному та територіальному устрою [19].

Стабільність функціонування бюджетної системи – один з найбільш важливих показників, що характеризує стійкість економіки і перш за все, стан її соціальної сфери. Слід зазначити, що зміни в економіці, керівництві господарством держави, а також зміни у структурі і функціях державної влади та управління стосуються і бюджетної системи, оскільки змінюють співвідношення між різними ланками бюджетів, змінюють їх обсяг і внутрішню структуру.

Досвід розвинутих країн свідчить, що рівень добробуту населення зростатиме за наявності сильної місцевої влади, яка здатна вирішувати поточні проблеми населення, відстоювати інтереси мешканців окремих територій при здійсненні загальнодержавних програм та заходів. Для зміцнення органів місцевого самоврядування необхідно передати їм

бюджетні повноваження та вирішення питань щодо надходження коштів до місцевих бюджетів у належних розмірах.

З огляду на світовий досвід, жодна з систем оподаткування не може забезпечити доходи місцевих бюджетів у відповідності з необхідним рівнем фінансування суспільних потреб, тому міжтериторіальний перерозподіл коштів державного бюджету – об'єктивно необхідний процес.

Суттєвим моментом у перерозподілі ресурсів між рівнями бюджетної системи є не лише розмежування виробництва суспільних благ, а і спосіб його фінансування у відповідності з повноваженнями тих чи інших органів державного управління. Розмежування виробництва і фінансування різними рівнями державного управління суспільних послуг визначає розмежування економічних функцій між органами державної влади різних рівнів і передбачає перерозподіл прав у сфері економічного регулювання процесами локального значення. При цьому розподіл функцій повинен відповідати принципу максимальної ефективності. Ряд вчених вважає найбільш оптимальними для передачі на місцевий рівень влади соціальної, стимулюючої і розподільчої функції держави.

При існуючому державному устрої США бюджет фактично є основою, шаблоном, в який щорічно вписуються конкретні рішення: скільки повинні витратити в тих або інших областях, скільки необхідно зібрати податків, і як ці кошти повинні бути розподілені [15].

Основними функціями бюджету є планування і прогнозування, досягнення ефективності розподілу коштів, визначення державних пріоритетів, налагодження зв'язку між частинами державного механізму, координування роботи, вибір варіантів дії під тиском обставин, контроль за витрачанням державних коштів.

Для федеративної системи державних фінансів США характерна відсутність єдності та повноти. Відсутність єдності системи проявляється в тому, що кожна ланка державного управління (федерація, штати, місцеві

органи) самостійно складає, затверджує й виконує свій бюджет, розробляє і здійснює податкову політику, керує боргом [17].

При цьому бюджети штатів не входять до федерального бюджету, а місцеві бюджети – до бюджетів штатів. У зв'язку з цим у США немає загальнодержавного бюджету, який би охоплював бюджети усіх органів державного управління, а також відсутнє загальнодержавне бюджетне законодавство, наслідком чого є наявність суттєвих відмінностей в організації фінансів федерації, штатів і місцевих органів. Тенденції в розмірі державних доходів та витрат відносно до ВВП США в грошовому виразі наведено в табл. 1.2.1.

Частка сукупних витрат федерального бюджету і бюджетів штатів в 1929 році складала 10% ВВП, в 1950 році – 21%, в 1993 році - 38,7%, в 1996 - 1998 роках - близько 33%. З 2004 фінансового року державні витрати США складають близько 20% ВВП.

Таблиця 1.2.1.

Урядові доходи та витрати США

млрд. дол.

Рік	Загальний бюджет			Федеральний бюджет			Бюджети штатів та місцеві		
	Витрати	Доходи	Надлишок або дефіцит(-)	Витрати	Доходи	Надлишок або дефіцит(-)	Витрати	Доход и	Надлишок або дефіцит(-)
1975	497,4	430,5	- 66,9	345,4	276,1	- 69,3	197,2	199,6	2,4
1980	812,0	767,1	- 44,9	576,6	522,8	- 53,8	307,8	316,6	8,8
1985	1290,7	1135,8	- 154,9	924,6	747,4	- 177,2	447,0	469,2	22,2
1990	1778,0	1,607,7	- 170,3	1228,7	1055,7	- 173,0	660,8	663,4	2,6
1995	2293,7	2117,1	-176,6	1575,7	1383,7	- 192,0	902,5	917,9	15,4
2000	2772,5	3023,9	2,04	1828,3	2046,8	218,6	1189,8	1222,6	32,8

Адміністрація Буша взяла курс на скорочення ролі федерального бюджету в економіці країни. Магічним числом при цьому стала цифра "4%" - саме цією величиною адміністрація припускає обмежити зростання напряму контрольованих конгресом витрат, що становлять в цей час близько 35% витратної частини федерального бюджету. По планах адміністрації витрати по федеральному бюджету, що наразі складають 18% ВВП (показник

середини 1960-х років), повинні до 2006 фінансового року впасти до безпрецедентно низького рівня в 16,6%, тобто зменшитися приблизно до показників середини 1950-х років. Найбільші скорочення адміністрація пропонує провести в бюджетах таких міністерств, як міністерства сільського господарства, торгівлі, житлового будівництва і міського розвитку, енергетики і транспорту, а також Агентства з охорони довкілля.

Бюджет складається з двох основних груп коштів: коштів федеральних фондів і коштів цільових фондів. Федеральні фонди (подібні до звичайних фондів у бюджетах штатів і місцевих урядів) не закріплені законодавчо за жодною конкретною програмою або агентством і формуються як результат здійснення права на оподаткування. Використання коштів цих фондів значною мірою визначається законами про бюджетні асигнування. На відміну від них кошти цільових фондів, навпаки, призначено за законом для обслуговування визначених програм або цілей. Більшість надходжень до цих фондів складаються з податків та зборів, зарезервованих для спеціальних цілей. Фонди соціального страхування є найбільшими з усіх цільових фондів. До зведеного балансу входять і федеральні і цільові фонди (за винятком позабюджетних організацій, про які йтиметься нижче). Залишки коштів цільових фондів позичає федеральний уряд; а тому вони зараховуються до федерального боргу. Через те, що ці залишки компенсують бюджетний дефіцит, але включаються до федерального боргу, щорічне збільшення боргу незмінно перевищує суму бюджетного дефіциту. Багато цільових фондів у бюджеті мають постійні асигнування, які роблять надходження цих фондів автоматично доступними для витрачання [31].

Джерелом доходів федерального бюджету є податки, що збираються на трьох рівнях: федеральному (загальнодержавному), на рівні штатів та місцевих органів влади. У США податкове навантаження на середньостатистичного громадянина складає 29,1%. Федеральні податки виконують три основні функції: слугують джерелом формування коштів для фінансування федеральних витрат – утримання державних відомств,

збройних сил, системи соціального забезпечення тощо; є одним з найбільш потужних та гнучких важелів державного економічного регулювання; слугують інструментом перерозподілу національного доходу.

Податки в США поділяються на прямі (наприклад, індивідуальний податок на прибуток фізичних осіб) та непрямі (наприклад, акцизи). На всіх рівнях справляються: індивідуальні податки на прибуток фізичних осіб, податки на прибуток корпорацій, податки та внески в фонди соціального страхування, акцизи. Індивідуальний податок з фізичних осіб забезпечує до 45 відсотків від загальної суми федеральних доходів. А доля податку на прибуток корпорацій складає від 9 до 10 відсотків. Великою статтею доходів (37% всієї суми доходів федерального бюджету) є податки та внески, що обчислюються в спеціальні цільові фонди з заробітної плати та з доходів підприємців для фінансування загальнодержавної програми соціального страхування. До неї входять пенсійне забезпечення за старістю, інвалідністю, страхування здоров'я, компенсація з безробіття.

Світовий досвід функціонування бюджетної системи доводить, що їх розвиток повинен здійснюватися із врахуванням основних соціально-економічних завдань адміністративно-територіальних одиниць. У процесі розвитку бюджетів різних рівнів, забезпечення їх стійкості щодо впливу екзогенних та ендогенних чинників кожна країна вирішує завдання адаптації загальних принципів виходячи із особливостей національної економіки та адміністративно-територіального устрою. Ефективність бюджетної системи залежить від рівня розвитку економіки, історичних, соціальних умов та традицій країни. Подальший розвиток основних засад бюджетного процесу, у тому числі впровадження програмних методів складання бюджетів, підвищення рівня фінансової самостійності місцевого самоврядування сприятиме посиленню ефективності використання бюджетних коштів, посиленню взаємозв'язку між видатками бюджету та досягнутими результативними показниками.

РОЗДІЛ 2.

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

2.1. Дохідна частина Державного бюджету України

Доходи Державного бюджету — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів.

Доходи Державного бюджету України формуються за рахунок: податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток підприємств усіх форм власності і підпорядкування (крім комунальних) у розмірах, визначених законом про Державний бюджет України на наступний рік; надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, доходів від приватизації державного майна та від його реалізації, кредитної плати за оренду майна цільових майнових комплексів загальнодержавної власності, надходжень від внутрішніх позик; перевищення доходів над видатками Національного банку України; повернутих державних коштів (відсотків по державних позиках і кредитах та повернутих позик); плати за спеціальне використання природних ресурсів та інших доходів, встановлених законодавством України.

З урахуванням чинних норм податкового та бюджетного законодавства, макроекономічного прогнозу, а також вищезазначених особливостей, загальні показники доходів державного бюджету на 2020 рік зростають порівняно із затвердженими показниками 2019 року на 51,4 млрд грн, а з фактичними показниками 2018 року на 149,9 млрд гривень. При цьому частка перерозподілу валового внутрішнього продукту через державний бюджет у 2020 році поступово зменшується порівняно із затвердженими

показниками 2019 року на 2,3 відсотка, а з фактичними показниками 2018 року на 2,4 відсотка (табл. 2.1.1)

Таблиця 2.1.1

Загальні показники доходів державного бюджету у 2018 – 2020 роках

Найменування показника	2018 рік		2019 рік		2020 рік		відхилення 2020 рік (прогноз) до			
	факт, млрд грн	частка у ВВП, %	затверд жено, млрд грн	частка у ВВП, %	прогноз, млрд грн	частка у ВВП, %	2018 рік (факт)		2019 рік (затверджено)	
							млрд грн	частки у ВВП, %	млрд грн	частки у ВВП, %
ВВП, млрд грн	3 558,7		3 946,9		4 551,7		993,0		604,8	
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів)	920,8	25,9	1 019,3	25,8	1 070,7	23,5	149,9	-2,4	51,4	-2,3
загальний фонд	828,2	23,3	921,7	23,4	954,0	21,0	125,8	-2,3	32,3	-2,4
спеціальний фонд	92,6	2,6	97,6	2,5	116,7	2,6	24,1		19,1	0,1

Зменшення частки доходів у ВВП відбулось в основному по наступних джерелах: кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України" через зменшення прогнозного обсягу прибутку Національного банку, який підлягає перерахуванню до державного бюджету; частині чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань та дивідендах господарських товариств через зменшення нормативу відрахувань до рівня 50 відсотків; податку на додану вартість через менші темпи росту імпорту товарів, виражені у гривнях, порівняно з ростом номінального ВВП та зменшення ціни на природний газ для забезпечення побутових споживачів та виробників теплової енергії; акцизному податку, що обумовлено сталим рівнем споживання нафтопродуктів, а також зменшенням споживання тютюнових виробів через щорічне зростання специфічної ставки оподаткування; рентній платі за користування надрами у зв'язку з незначним зростанням прогнозної ціни нафти на світових ринках та зменшенням прогнозної середньої митної вартості імпортованого природного газу.

Показники Державного бюджету України за доходами (без урахування міжбюджетних трансфертів) на 2018 – 2020 роки з деталізацією у розрізі бюджетної класифікації та порівнянням з відповідними фактичними показниками за попередній бюджетний період і затвердженими показниками на поточний бюджетний період, додаються. При цьому прогнозні показники на 2020 рік по основних бюджетоформуючих джерелах розраховувались наступним чином: податок та збір на доходи фізичних осіб (код 11010000) – 124 670,4 млн грн.

Прогнозні показники розраховані в програмному середовищі Eviews10 та базуються на використанні залежностей, що виявлені методами регресійного аналізу, між фактичними надходженнями податку та середньою заробітною платою штатних працівників, кількістю працюючих, ставкою податку, а також з урахуванням структурних змін, які відбулися в минулому, зокрема в обліку статистичних показників заробітної плати штатних працівників. Податок на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів розраховувався згідно даних Національного банку України щодо прогнозного обсягу нарахованих процентів за депозитами фізичних осіб..

Прогнозні показники податку на прибуток підприємств визначено з урахуванням законодавчо встановлених ставок оподаткування, термінів нарахування та сплати податку, на підставі фактично задекларованої суми податку на прибуток за дев'ять місяців скорегованої на прогнозний ріст прибутку прибуткових підприємств, розрахункової суми декларування та сплати податку на прибуток за останній звітний період року, що передують прогнозованому.

Основою інформаційного забезпечення для розрахунку прогнозу податку на прибуток підприємств є: очікувані та прогнозні макроекономічні показники, а саме прибутку прибуткових підприємств; фактичні показники податкової звітності (дані зведеної декларації з податку на прибуток за звітні періоди). Рентна плата (код 13000000) – 58 148,6 млн. грн. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (код 13010000) – 615,9 млн.грн.

Прогнозний обсяг надходжень рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів розраховується виходячи із аналізу щодо фактичних та прогнозних обсягів заготовленої деревини лісових порід, динаміки надходжень рентної плати за ліс у попередніх періодах. Рентна плата за спеціальне використання води (код 13020000) – 972,4 млн.грн. Прогнозний обсяг надходжень рентної плати за спеціальне використання води розраховується виходячи із фактичних та прогнозних обсягів використаної води шляхом забору води з водних об'єктів та обсяги використаної води для потреб гідроенергетики, водного транспорту і рибництва, динаміки надходжень рентної плати за воду у попередніх періодах. Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (код 13030100) – 3 978,2 млн.грн.

Прогнозний обсяг надходжень за користування надрами для видобування корисних копалин (крім видобування нафти, природного газу та газового конденсату) розраховується виходячи з фактичних та прогнозних обсягів видобутку корисних копалин, вартості обсягів видобутих корисних копалин (мінеральної сировини), макроекономічних показників, зокрема індексу цін виробників промислової продукції, динаміки надходжень рентної плати за корисні копалини у попередніх періодах. Рентна плата за користування надрами для видобування: нафти (код 13030700) – 5 966,6 млн.грн.

Прогнозні показники акцизного податку розраховуються окремо з вироблених в Україні товарів та ввезених на територію України товарів у розрізі груп підакцизних товарів з урахуванням ставок акцизного податку, макроекономічних показників, зокрема, прогнозного середньорічного обмінного курсу гривні до долара США, індексу споживчих цін, а також виходячи з прогнозних обсягів реалізації підакцизних товарів з врахуванням обсягів виробництва, експорту та імпорту таких товарів, наданих галузевими міністерствами, відомствами та організаціями.

При прогнозуванні надходжень акцизного податку використовуються окремі показники Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України, Національного банку України.

Пподаток на додану вартість (код 14060000) – 93 500,0 млн грн, (код 14070000) – 356 900,0 млн грн. Прогнозні показники податку на додану вартість визначено на базі фактичних надходжень податку з урахуванням макроекономічного прогнозу, зокрема, номінального ВВП, кінцевих споживчих витрат, експорту товарів та послуг, імпорту товарів та послуг, зміни обмінного курсу національної валюти. Основою інформаційного забезпечення прогнозних розрахунків податку є макроекономічні показники, а також інформація Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України.

Ввізне мито (код 15010000) – 32 510,0 млн грн. Прогнозні показники ввізного мита розраховуються на підставі макроекономічних показників, зокрема, прогнозних показників імпорту товарів та послуг, середньорічного обмінного курсу гривні до долара США та з урахуванням середньозважених ставок ввізного мита. При прогнозуванні надходжень ввізного мита використовуються інформація Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, Державної казначейської служби. Розрахунок додається.

Частина чистого прибутку та дивіденди (код 21010000) – 32 445,7 млн грн. Розрахунок частини чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до державного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність здійснюався виходячи з нормативу відрахування частини чистого прибутку до державного бюджету у розмірі 50 відсотків.

Також на підставі макроекономічних показників та/або динаміки фактичних надходжень протягом минулих та поточного років прогнозувалися доходи по наступних платежах: вивізне мито (код 15020000); плата за розміщення тимчасово вільних коштів державного бюджету (код 21040000); податки і збори, не віднесені до інших категорій, та кошти, що передаються (отримуються) відповідно до бюджетного законодавства (код 19090000); інші надходження (код 21080500); суми, стягнені з винних осіб, за шкоду, заподіяну державі, підприємству, установі, організації (код 21080600); суми, стягнені з винних осіб за порушення правил пожежної безпеки (код 21080800); штрафні санкції за порушення законодавства про патентування, за порушення норм регулювання обігу готівки та про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг (код 21080900); пеня за порушення термінів розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності, за невиконання зобов'язань та штрафні санкції за порушення вимог валютного законодавства (код 21081000); адміністративні штрафи та інші санкції (код 21081100); адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (код 22010300); адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (код 22012600); плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією (код 22012900); єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України (код 22110000); плата за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них (код 22200000); надходження коштів від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду (крім за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення)

(код 24010000); надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, організацій та установ, щодо яких минув строк позовної давності (код 24030000); інші надходження (код 24060300); відрахування від суми коштів, витрачених на рекламу тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв у межах України (код 24060500); плата за подання скарги щодо процедур закупівлі до органу оскарження (код 24061800); кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам (код 24061900); кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику – переможцю (код 24062000); грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності (код 24062200); концесійні платежі щодо об'єктів державної власності (код 24160300); кошти від реалізації скарбів, майна, одержаного державою або територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, безхазяйного майна, знахідок, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі (код 31010000).

2.2. Видаткова частина Державного бюджету України

Видатки Державного бюджету — це витрати держави на загальнодержавному рівні, які необхідні для виконання державою її функцій. Ці витрати виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямками, визначеними законом.

Категорію "видатки бюджету" можна розглядати у кількох аспектах: у матеріальному, економічному та юридичному. Бюджетний кодекс України у пункті 13-14 статті 2 розрізняє терміни "видатки бюджету" і "витрати бюджету".

Згідно його редакції, видатки бюджету - це "кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів із бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету; проведення їх бюджетного відшкодування. Відповідно, наведений перелік коштів разом з видатками бюджету становлять витрати бюджету.

Економічний зміст видатків бюджету виражається через відносини, на основі яких відбувається процес використання коштів централізованих грошових фондів держави за різними спрямуваннями.

Юридичний аспект видатків бюджету обумовлений тим, що вони є складовою частиною фінансової діяльності держави, тому несуть у собі всі загальні особливості фінансової діяльності держави та мають характерні особливості, що властиві процесу використання державних централізованих грошових фондів. Відповідна частина фінансової діяльності пов'язана та знаходиться у взаємозв'язку з іншими її спрямуваннями, такими як: формуванням грошових фондів, їх розподілом та фінансовим контролем [9].

Починаючи з 2000 р. у Державному бюджеті, в його видатковій частині передбачаються два фонди — загальний і спеціальний.

У ст. 30 Бюджетного кодексу [10] передбачено, що видатки Державного бюджету включають бюджетні призначення, встановлені Законом про Державний бюджет України на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією державних програм. У Бюджетному кодексі передбачено чітке розмежування повноважень, а також механізм делегування повноважень між рівнями бюджетної системи.

Ст. 82 Бюджетного кодексу передбачає види видатків на здійснення повноважень, які мають фінансуватися з Державного бюджету. Це видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені цим

кодексом видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню. Держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідного передання бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

У ст. 87 перелічені державні програми, які мають фінансуватися з Державного бюджету. До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України, належать видатки на:

державне управління; законодавчу владу; виконавчу владу; Президента України; судову владу; міжнародну діяльність; фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення; національну оборону; правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави;

освіту: спеціалізовані школи (у тому числі школи-інтернати), засновані на державній формі власності; загальноосвітні школи соціальної реабілітації; охорону здоров'я;

соціальний захист та соціальне забезпечення: державні спеціальні пенсійні програми (пенсії військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу строкової служби та членам їх сімей, пенсії військовослужбовцям та особам керівного і рядового складу органів внутрішніх справ, пенсії, призначені за іншими пенсійними програмами); державні програми соціальної допомоги (грошова допомога біженцям; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи щодо соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду України соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з

України; щорічна разова грошова допомога ветеранам Великої Вітчизняної війни); державну підтримку громадських організацій інвалідів і ветеранів, які мають статус всеукраїнських; державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державну підтримку молодіжних громадських організацій, на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян; культуру і мистецтво; державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидання, інформаційних агентств; фізичну культуру і спорт; державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки; програми реставрації пам'яток архітектури державного значення; державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики; державні інвестиційні проекти; державні програми щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха; створення та поповнення державних запасів і резервів; обслуговування державного боргу; проведення виборів та референдумів; інші програми, які мають виключно державне значення.

Фінансування окремих програм економічного і соціального спрямування за місцем реалізації цих програм здійснюється через механізм міжбюджетних трансфертів.

Бюджетним кодексом передбачені таємні видатки. Це видатки на утримання органів державної влади, функціональне призначення яких — забезпечення національної безпеки. Вони включаються до Державного бюджету України без деталізації. Звіти про проведені таємні видатки розглядаються комітетами Верховної Ради України з питань бюджету, законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, боротьби з організованою злочинністю і корупцією, з питань національної безпеки і

оборони. Окремі звіти про проведені таємні видатки розглядаються Верховною Радою України на закритому засіданні.

У Державному бюджеті обов'язково передбачається резервний фонд бюджету. Резервний фонд бюджету формується для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені при складанні проекту бюджету. Порядок використання коштів із резервного фонду бюджету визначається Кабінетом Міністрів України. Резервний фонд бюджету не може перевищувати одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету.

Кабінет Міністрів України щомісячно звітує перед Верховною Радою України про витрачання коштів резервного фонду бюджету.

Л. К. Воронова визначила видатки державного та місцевих бюджетів: "... як засновані на фінансово-правових нормах прямі планові витрати держави і місцевих органів самоврядування, пов'язані з їх функціонуванням, що покриваються за рахунок асигнувань і, незалежно від скерування, здійснюються на засадах, установлених державою". На думку професора О. П. Орлюк: "... видатки бюджету - це прямі цільові витрати держави, що забезпечують її безперервне функціонування і відображають економічні відносини, що пов'язані з розподілом і перерозподілом частини національного доходу, яка концентрується в бюджеті". В зазначених підходах авторів розкривається процес фінансування через бюджет і його спрямованість на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування.

За трактуванням М.М. Артуса та Н.М.Хижої: видатки бюджетів різних рівнів відображають економічні відносини, що виникають у зв'язку з розподілом фінансових ресурсів держави та їх використанням за галузевим, територіальним і цільовим призначенням. На думку Ю.В.Пасічника, видатки являють собою витрати, що виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямами, визначеними законом. Зазначені підходи авторів до трактування видатків бюджету заслуговують на увагу, так як розкривають сутність видатків як систему

економічних відносин, що виникають з приводу розподілу централізованого фонду держави та його використання згідно цільового призначення.

Видатки бюджету не є найбільш загальним поняттям фінансової науки, а виступають складовою категорії "бюджет держави". Видатки не можуть існувати самостійно відокремлено від доходів, і тільки у взаємозв'язку з доходами характеризують межі розподільчих відносин, що визначають зміст бюджету як об'єктивної економічної категорії.

Відповідно до основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України у 2020 – 2022 роках пропонується визначити такі розміри мінімальної заробітної плати: з 1 січня 2020 року – 4 723 гривні, а посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки: з 1 січня 2020 року – 2 102 гривні.

На 2020 рік видатки на оплату праці працівників бюджетної сфери, працівників державних органів, суддів розраховано виходячи з затвердженого фонду оплати праці на 2019 рік, скоригованого на прогнозний індекс споживчих цін (106 %) та необхідності вжиття заходів щодо оптимізації чисельності працівників державних органів та мережі установ в рамках реалізації відповідних реформ.

При цьому на 2020 рік для працівників бюджетної сфери при розрахунку видатків на оплату праці застосовано додаткове збільшення видатків на два відсоткові пункти.

У проєкті Державного бюджету України на 2020 рік передбачено: видатки на проведення запланованого у 2020 році Всеукраїнського перепису населення в обсязі 3 441,6 млн грн, в тому числі капітальні видатки – 1 591,5 млн гривень; видатки на проведення відповідно до законодавства чергових місцевих виборів в обсязі 2 155,0 млн гривень; видатки на фінансування політичних партій відповідно до Закону України "Про політичні партії в Україні" в обсязі 1 034,4 млн гривень.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритети розвитку бюджетної системи України

Основними напрямками розвитку системи управління державними фінансами на даний час є: розширення повноважень Рахункової палати як незалежного державного органу фінансового контролю у частині здійснення контролю за дохідною частиною державного бюджету, а також надходженням і використанням коштів місцевих бюджетів; запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом, у тому числі щодо державного боргу як складової частини системи управління державними фінансами, визначення стратегічних цілей розвитку держави з урахуванням можливостей бюджету в середньостроковій перспективі, а також забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики шляхом: подальшого розвитку програмно-цільового методу в бюджетному процесі; - удосконалення системи стратегічного планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів; проведення моніторингу імплементації нормативно-правових актів у сфері державного внутрішнього фінансового контролю; створення системи контролю та моніторингу за наданням державної допомоги суб'єктам господарювання; реформування сфери державних закупівель та її подальше удосконалення, насамперед у напрямі підвищення дієвості механізму закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, шляхом: забезпечення належної прозорості та унеможливлення проявів дискримінації під час проведення процедур закупівель; сприяння сталості законодавства, яке визначає статус Антимонопольного комітету як незалежного органу оскарження у сфері державних закупівель; забезпечення оптимального та ефективного використання державних коштів та приведення у відповідність з вимогами Директив ЄС та найкращою міжнародною практикою у цій сфері через

забезпечення функціонування сучасної інституціональної основи для удосконалення загальної системи державних закупівель, зокрема шляхом продовження виконання своїх функцій Мінекономрозвитку як уповноваженим органом у цій сфері та Антимонопольним комітетом як органом оскарження рішень у сфері державних закупівель, а також через послідовне наближення законодавства України у зазначеній сфері до відповідного законодавства ЄС, що супроводжуватиметься забезпеченням функціонування ефективної системи закупівель, яка базуватиметься на відповідних принципах, установлених Директивами ЄС № 2004/18/ЄС та № 2004/17/ЄС; забезпечення своєчасного відшкодування податку на додану вартість; посилення контролю за квазіфіскальними операціями, що дасть змогу мінімізувати ризики у частині розрахунку доходів державного бюджету під час розроблення проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік; спрощення доступу громадськості до інформації з питань бюджету шляхом підвищення інституціональної спроможності державних органів; запобігання проявам корупції у сферах використання державного майна та бюджетних коштів.

Розвиток системи управління державними фінансами проводитиметься шляхом: підготовки проектів необхідних законодавчих актів з метою забезпечення здійснення Рахунковою палатою контролю за дохідною частиною державного бюджету, надходженням і використанням коштів місцевих бюджетів, збереженням та використанням державної власності, проведення аудиту державних підприємств, а також запровадження аудиту рахунків, систем внутрішнього контролю та підтвердження річної фінансової звітності головних розпорядників бюджетних коштів; розвитку програмно-цільового методу в бюджетному процесі із забезпеченням подальшої оптимізації кількості бюджетних програм; перегляду примірного переліку результативних показників бюджетних програм з метою підвищення якості таких показників для відображення мети та завдань бюджетної програми, а також їх адаптації до нових пріоритетів соціально-економічного розвитку та

бюджетної політики; визначення нормативно-правових засад запровадження середньострокового бюджетного планування; запровадження середньо- та довгострокової стратегії управління державним боргом; удосконалення системи стратегічного планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів у результаті: сприяння прийняттю Закону України “Про державне стратегічне планування”; розроблення законопроекту про внесення змін до Законів України “Про Кабінет Міністрів України” та “Про центральні органи виконавчої влади” (щодо затвердження Кабінетом Міністрів України в межах граничних сум середньострокового прогнозу бюджету планів діяльності міністерств - головних розпорядників коштів державного бюджету на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди); затвердження порядку розроблення і виконання планів діяльності міністерств - головних розпорядників коштів державного бюджету на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди; затвердження планів діяльності міністерств головних розпорядників коштів державного бюджету на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди, розроблених в межах прогнозних показників, визначених у прогнозі Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди; розвитку системи державного внутрішнього фінансового контролю в результаті: проведення моніторингу стану виконання прийнятих нормативно-правових актів з питань внутрішнього аудиту з метою оперативного реагування на проблеми, що виникають; визначення необхідності проведення Держфінінспекцією державного фінансового аудиту; переведення підрозділу гармонізації внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту з Держфінінспекції до Мінфіну; сприяння прийняттю Закону України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання”; послідовного наближення законодавства України у сфері державних закупівель до законодавства ЄС у зазначеній сфері, зокрема Директив ЄС 2004/18/ЄС та 2004/17/ЄС, а також розроблення та затвердження Стратегії розвитку системи державних закупівель, що передбачатиме гармонізацію українського законодавства із законодавством

ЄС та інституціональний розвиток відповідного уповноваженого органу з урахуванням найкращого світового досвіду; забезпечення належного рівня обслуговування платників податків та сприяння підвищенню їх податкової культури з метою забезпечення своєчасного відшкодування податку на додану вартість; посилення контролю за квазіфіскальними операціями, насамперед у результаті ідентифікації переліку таких операцій і органів влади (управління), відповідальних за проведення оцінки їх можливого впливу на показники бюджету; запровадження системного підходу до виконання завдань, передбачених законодавством у сфері публічної інформації, зокрема виконання вимог щодо створення та систематичного оновлення системи обліку документів, які містять публічну інформацію, забезпечення обов'язкової реєстрації в цій системі зазначених документів та надання доступу до них за запитами; завершення проведення інвентаризації об'єктів державної власності; запровадження системи електронних закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти та системи зовнішнього аудиту процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти; вжиття заходів з посилення фінансового контролю за використанням бюджетних коштів під час виконання загальнодержавних програм; проведення аналізу ефективності використання бюджетних коштів під час виконання загальнодержавних програм.

До основних пріоритетів бюджетної політики належать:

утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету в межах 0,8-1 відсотка валового внутрішнього продукту;

здійснення державних запозичень до загального фонду державного бюджету в межах обсягів погашення державного боргу переважно шляхом здійснення внутрішніх запозичень;

фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету в межах надходжень від приватизації державного майна;

фінансування дефіциту спеціального фонду державного бюджету за рахунок кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав,

банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів);

утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні - не більш як 25 відсотків валового внутрішнього продукту (у 2012 році враховано 27,7 відсотка);

здійснення операцій з активного управління державним боргом, включаючи управління ліквідністю коштів єдиного казначейського рахунку і коштів валютних рахунків державного бюджету;

надання державних гарантій в обсязі не більш як 1 відсоток валового внутрішнього продукту для реалізації виключно інвестиційних та інноваційних проектів, що мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку економіки України;

збереження з урахуванням вимог податкового законодавства частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж враховано у Державному бюджеті України на 2012 рік;

встановлення розміру прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення, мінімальної заробітної плати, посадового окладу працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки на основі зростання показників реального сектору економіки та індексу споживчих цін, а також відповідно до статей 9 і 10 Закону України "Про оплату праці" з урахуванням структурних реформ в економіці і необхідності скорочення існуючого розриву між розміром тарифної ставки (посадового окладу) працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки та мінімальною заробітною платою з метою досягнення у 2014 році рівності зазначених показників;

встановлення державних соціальних гарантій на основі оновленого прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення;

послідовне підвищення рівня оплати праці у бюджетній сфері, включаючи державних службовців та військовослужбовців;

підвищення рівня стипендіального забезпечення студентів вищих навчальних закладів та учнів професійно-технічних навчальних закладів, а також забезпечення перегляду порядку призначення та виплати стипендій з метою посилення мотивації до успішного навчання;

спрямування бюджетних коштів на створення першого робочого місця для молоді та працевлаштування випускників вищих та професійно-технічних навчальних закладів, у тому числі в сільській місцевості, забезпечивши підвищення ефективності використання таких коштів;

здійснення за рахунок коштів державного бюджету заходів, пов'язаних з наданням соціального житла малозабезпеченим верствам населення та окремим категоріям громадян, визначеним законодавством;

продовження виконання зобов'язань держави з поступової компенсації громадянам України втрат від знецінення грошових заощаджень в установах Ощадного банку СРСР;

підвищення рівня соціального захисту малозабезпечених верств населення та надання соціальних послуг людям похилого віку, інвалідам, сім'ям з дітьми та дітям-сиротам, малозабезпеченим сім'ям та дітям, позбавленим батьківського піклування;

запровадження механізму фінансового забезпечення соціальних послуг за принципом "гроші ходять за одержувачем послуг";

удосконалення порядку призначення, перерахунку та індексації пенсії, створення рівних умов індексації пенсії незалежно від підстави її призначення;

забезпечення прямого зв'язку між соціальними пільгами та джерелами і механізмом відшкодування їх вартості надавачам, перехід до надання адресної соціальної допомоги та поступової монетизації соціальних пільг з упорядкуванням переліку отримувачів таких пільг і встановленням економічно та соціально обґрунтованих нормативів споживання відповідних послуг;

належне фінансове забезпечення гарантованих державою пільг та компенсацій за пільгове перевезення окремих категорій громадян, забезпечивши встановлення нормативних вимог до розрахунків втрат підприємств внаслідок пільгових перевезень;

запровадження принципу фінансової самостійності вищих навчальних закладів, насамперед шляхом законодавчого врегулювання переходу від утримання таких закладів до оплати за рахунок бюджетних коштів виключно вартості освітянських послуг за державним замовленням та надання цим закладам статусу небюджетних установ;

формування державного замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів на основі цільового підходу і прогнозу потреб ринку праці (включаючи запровадження єдиного стандарту вартості навчання одного фахівця та державних стандартів вищої та професійно-технічної освіти);

вдосконалення бюджетного механізму управління науковою та науково-технічною діяльністю шляхом оптимізації системи бюджетних наукових установ за результатами оцінки ефективності їх діяльності та формування державного замовлення у цій сфері відповідно до сучасних вимог інноваційного розвитку економіки;

удосконалення системи формування і виконання державного замовлення на виробництво видавничої продукції, створення та розповсюдження національних фільмів, а також на виробництво і трансляцію телерадіопрограм;

оптимізацію структури і чисельності військових формувань та правоохоронних органів, забезпечення пріоритетного спрямування бюджетних коштів на відновлення і розвиток озброєння та військової техніки, бойову підготовку військ, використовуючи вітчизняні розробки, високі технології і виробничі потужності оборонно-промислового комплексу;

підвищення якості та ефективності витрат розвитку бюджету шляхом спрямування таких коштів переважно на реалізацію пріоритетних інвестиційних програм (проектів) з урахуванням оцінки їх економічної ефективності;

фінансове забезпечення реконструкції та будівництва централізованих систем водопостачання та водовідведення;

спрямування видатків бюджету на вирішення питань енергоефективності та енергозбереження, насамперед з метою заощадливого витрачання енергетичних ресурсів у бюджетній сфері.

3.2. Стратегічні пріоритети бюджетної політики в умовах економічних перетворень

Реалізація стратегії соціально-економічного розвитку України неможлива без розв'язання однієї з найактуальніших проблем сучасності - забезпечення економічного зростання у довгостроковому періоді. Сьогодні в Україні переважає практика формування бюджетних видатків залежно від поточних завдань, які намагається виконати уряд у короткостроковому періоді. Такий підхід до бюджетної політики не може забезпечити економічне зростання навіть за наявності пріоритетів економічного розвитку та за умов оптимальної для економічного зростання частки бюджетних видатків у ВВП. Необхідність надання динаміки позитивним зрушенням в економіці актуалізує потребу в узгодженості стратегічної і тактичної спрямованості всіх складових економічної політики, а також в удосконаленні механізмів її впливу на економічні й соціальні процеси.

Напрями та шляхи удосконалення бюджетної політики в Україні відображені у Посланнях Президента України, програмах дій уряду, основних напрямках бюджетної політики на черговий рік. Про широкомасштабну модернізацію національної економіки було проголошено в Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки "Шляхом

європейської інтеграції" як програмному стратегічному документі. У ньому, зокрема, зазначалося як про необхідність модернізації національної економіки, так і про суттєві зміни та системне оновлення механізмів трансформаційних процесів. Модернізація бюджетної політики має здійснюватися у руслі стратегічних загальнодержавних цілей, бути вихідним моментом розв'язання завдань бюджетної сфери.

Ці документи проголошують необхідність забезпечення прискореного економічного зростання інноваційного типу та відповідають тим стратегічним завданням, що ставляться у конкретний період перед країною. Основні напрями удосконалення бюджетної політики, намічені у Посланнях Президента України до Верховної Ради України "Україна: поступ у ХХІ століття" та "Європейський вибір", залишаються актуальними і нині. До актуальних питань останніх років належать узгодженість бюджетно-податкової політики із завданнями інвестиційної стратегії; необхідність трансформації бюджетних ресурсів у реальний чинник сталого економічного зростання, перетворення бюджетного механізму в ефективний інструмент соціально-економічної стратегії; зниження податкового тиску, запровадження податкових стимулів інноваційної діяльності та нагромадження капіталу; встановлення балансу між доходами і зобов'язаннями держави; перебудову бюджетних відносин з метою зміцнення фінансів суб'єктів господарювання, юридичних осіб та домашніх господарств. Перелічені питання є досить широкомасштабними та складними, вони мають стратегічний характер і тому вимагають зміни підходів до їх розв'язання.

Бюджетна політика як інструмент державного регулювання має спиратися на довгострокову програму економічного й соціального розвитку України, з урахуванням основних векторів якої повинні формуватися Основні напрями бюджетної політики на певний період з виокремленням пріоритетних. Прийняття основних напрямів бюджетної політики на наступний рік має важливе значення у підготовці проектів державного та місцевих бюджетів.

Обґрунтування, узгодження та прийняття Бюджетної резолюції (декларації) є важливою складовою державної фінансової політики. Метою такої роботи є визначення основних напрямів податкової та бюджетної політики на наступний період, узгодження їх зі стратегічним економічним курсом держави, а також урахування середньострокових орієнтирів економічного та соціального розвитку.

Бюджетна резолюція (декларація) приймається на наступний рік. Однак треба звернути увагу на необхідність урахування середньострокових та довгострокових пріоритетів. Параметри розвитку бюджетної системи, визначені в Бюджетній резолюції, повинні узгоджуватися з перспективними фінансовими планами розвитку країни. Такий підхід дасть можливість посилити досягнення стратегічних орієнтирів під час проведення бюджетної політики.

На сьогодні єдиний, узгоджений між учасниками бюджетного процесу підхід до змісту та структури Бюджетної резолюції відсутній. Певні вимоги зафіксовано в Бюджетному кодексі України. Але вони не мають системного характеру. До того ж часто порушуються. А це є додатковим свідченням того, що механізм розробки, прийняття та виконання Бюджетної резолюції не можна вважати досконалим.

Згідно з вимогами Бюджетного кодексу України (ст. 33) проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період ґрунтується на прогностичних і програмних документах економічного та соціального розвитку і містить положення щодо:

- 1) основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України (із зазначенням показників номінального і реального обсягу валового внутрішнього продукту, індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні у середньому за рік та на кінець року, рівня безробіття);

- 2) основних завдань бюджетної політики, зокрема граничного обсягу дефіциту (профіциту) державного бюджету, частки прогностичного річного обсягу валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через

зведений бюджет України, граничного обсягу державного боргу, встановлення розміру мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення;

- 3) пріоритетних завдань податкової політики;
- 4) реалізації пріоритетних державних (цільових) програм;
- 5) взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами, включаючи обґрунтування питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України;
- 6) інших питань, необхідних для складання проекту закону про Державний бюджет України.

Ці вимоги є важливими для розробки цього документа. Водночас слід звернути увагу на те, що їх зовсім недостатньо для визначення параметрів бюджетної політики. До того ж виявляється, що зазначені в кодексі пункти далеко не завжди відображаються в Бюджетній резолюції. Це призводить до того, що важливий державний документ перетворюється на перелік загальних положень.

У вітчизняній практиці Бюджетна резолюція так і не стала основоположним документом, який визначає ті напрями й пріоритети бюджетної політики, на реалізацію яких буде спрямований закон про державний бюджет. Далеко не завжди в Бюджетних резолюціях наводяться основні макроекономічні й, зокрема, бюджетні параметри, які повинні враховуватися під час розроблення державною бюджету. В окремих випадках це — великі за обсягами документи, причому їхні обсяги, зміст і структура з року в рік можуть зазнавати суттєвих змін.

Якщо вдається до змісту постанов, які приймалися щодо основних напрямів бюджетної політики, то слід відзначити в них певне змішування цілей бюджетної стратегії і тактики, тобто планування заходів, реалізація яких можлива лише у довгостроковій перспективі, і таких, які можуть бути вирішені протягом одного бюджетного періоду. Наприклад, до стратегічних завдань, що входять до Бюджетних резолюцій цих років, належать:

розроблення і провадження податкової реформи, зменшення податкового навантаження, реформування системи соціального захисту, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення і та ін. Цілком зрозуміло, що виконання цих заходів виходить за межі одного бюджетного року, і тому у бюджетних резолюціях можна спостерігати повторення з року в рік одних і тих самих завдань.

Найважливішими пріоритетами бюджетної політики у 2003 році вважалося забезпечення збалансованості бюджету, послаблення боргового тиску на державні фінанси, підвищення рівня реальних доходів населення та купівельної спроможності громадян, погашення заборгованості із заробітної плати у бюджетній сфері та соціальних виплат, розробка та впровадження податкової реформи. Завдання, викладені у цьому документі, містили певні суперечності як між собою, так і з завданнями, що були поставлені Президентом та урядом України і стосувалися формування і реалізації в Україні національної інноваційної моделі. Такі заходи, як вирівнювання податкового навантаження у різних сферах економічної діяльності, пропорційне фінансування державних програм та фінансування у рівних пропорціях видатків за програмами місцевого значення вступали в протиріччя із завданням "стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності як фактора економічного зростання", а дозвіл Кабінету Міністрів України використовувати кошти від приватизації державного майна як джерело погашення державного боргу слабо корелюється із фінансуванням капітальних видатків за рахунок приватизації на рівні не менше 40% коштів, отриманих внаслідок приватизації.

Бюджетна політика 2004 року була націлена на створення інституціональних умов для оптимізації бюджетної та податкової систем, удосконалення системи оплати праці з урахуванням її мінімальних розмірів та інших соціальних стандартів, збереження загальноекономічної рівноваги, збалансованість і соціальна спрямованість бюджету за умов ризику скорочення певних податкових надходжень, зниження рівня боргового навантаження на ВВП, орієнтація бюджетної політики на критерії, що впливають із стратегічного курсу України на інтеграцію в Європейський

Союз. Визначення саме таких завдань на 2004 р., на нашу думку, значною мірою було обумовлено наближенням президентських виборів і у зв'язку з цим підвищенням соціальної спрямованості бюджету, зокрема, шляхом збільшення соціальних видатків та підтримки суспільно значущих галузей. Про включення до пріоритетних напрямів державної підтримки наукової діяльності, розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв та інфраструктурних проектів у цьому документі мова не велася, що призвело до гальмування розпочатих в країні структурних перетворень.

Відповідно до Основних напрямків бюджетної політики на 2005 рік метою бюджетної політики на цей рік визначалось фінансове забезпечення підвищення рівня державних соціальних стандартів надання державних і суспільних послуг та зниження рівня бідності в країні. При цьому бюджетна політика мала проводитись у напрямку підвищення рівня збалансованості та прозорості бюджету, посилення впливу бюджетного регулювання на соціально-економічний розвиток держави та адміністративно-територіальних одиниць. З цією метою у 2005 році передбачалось: продовжити застосування та удосконалення механізму середньострокового бюджетного планування; посилити взаємоузгодження бюджетної та грошово-кредитної політики; стимулювати інноваційну та інвестиційну діяльність, формувати бюджет розвитку; збільшити видатки соціальної спрямованості; забезпечити поступове наближення розмірів мінімальної заробітної плати, пенсій, соціальних виплат до рівня прожиткового мінімуму; забезпечити реалізацію ефективної регуляторної податкової політики, узгодженої з політикою запровадження інноваційної моделі економічного розвитку та державною структурною політикою; поліпшити умови для розвитку соціальної та гуманітарної сфери шляхом збільшення обсягів видатків на соціальний захист, охорону здоров'я, освіту. Бюджетна політика 2005 року мала чітку соціальну спрямованість. Цією бюджетною резолюцією передбачено скасування СЕЗ, технопарків та спеціальних режимів інвестиційної діяльності, а також спрямування отриманих внаслідок цього додаткових надходжень

бюджету на здійснення соціальних заходів. Це значно вплинуло на інвестиційний клімат в країні та знизило довіру до влади.

Постанова Верховної Ради України "Про основні напрями бюджетної політики-на 2006 рік" продемонструвала наміри повернутися до бюджетної політики, спрямованої на економічне зростання. Так, основною метою бюджетної політики 2006 року визначено створення умов для постійного підвищення реальних доходів населення, якості життя та якості державних послуг, соціально-економічний розвиток регіонів та їх економічного потенціалу, зміцнення ресурсної бази місцевих бюджетів. Як необхідний захід для досягнення поставленої мети пропонується виведення економіки на траєкторію сталого економічного зростання, забезпечення розвитку внутрішнього ринку, зміцнення експортного потенціалу, вихід на нові зовнішні ринки, створення сприятливого інвестиційного клімату, розвиток підприємницької активності громадян. Протягом 2006 року головні акценти бюджетної політики зосереджуватимуться на розв'язанні таких проблем: підвищення якості життя; покращення інвестиційного клімату; стимулювання зайнятості та створення нових робочих місць; підтримка розвитку підприємництва; розвиток ракетно-космічної галузі та літакобудування; підвищення рівня життя на селі та розвиток агропромислового комплексу; нарощування обсягів житлового будівництва та покращення якості житлово-комунальних послуг; розбудова транспортної інфраструктури; підвищення ефективності функціонування паливно-енергетичного комплексу; регіональний розвиток та посилення ролі місцевого самоврядування. Основною характеристикою бюджетної політики 2006 року є збільшення обсягу бюджету розвитку із збереженням соціальної спрямованості бюджету. Частина завдань, які ставилися на поточній рік у бюджетній сфері, була повторенням положень, передбачених нормативними документами, підготовленими на початку століття, частина - конкретизувала пріоритетні напрями витрачання бюджетних коштів та передбачала удосконалення бюджетного механізму.

Бюджетна політика 2007 року мала поєднати у собі інноваційно-інвестиційну спрямованість і високий рівень підтримки населення. В основних напрямках бюджетної політики на 2007 рік крім традиційних завдань бюджетної політики по забезпеченню збалансованості бюджету, сприяння розвитку підприємницької діяльності, забезпечення реалізації соціальних гарантій, були поставлені такі завдання як виконання програм енергозбереження та удосконалення механізмів соціального страхування. З метою енергозбереження передбачалося на державному рівні сприяти впровадженню енергозберігаючих технологій та розвитку альтернативних видів палива, спрямованих на скорочення споживання традиційних видів енергоносіїв, створювати сприятливі умови для геологічного вивчення надр для максимального забезпечення галузей економіки власною мінеральною сировиною. У 2007 році планувалось запровадити єдиний соціальний внесок з одночасним зменшенням розміру загальної ставки страхових внесків залежно від фінансових можливостей фондів соціального страхування та державного бюджету, підвищити диференційовані рівні забезпечення прожиткового мінімуму для призначення державної соціальної допомоги сім'ям залежно від їх віднесення до соціальних груп, що потребують державної підтримки.

З 2008 року замість бюджетної резолюції вводиться Бюджетна декларація. Головною відмінністю цього документа є те, що він не потребує затвердження Верховною Радою, а також те, що декларація повинна бути схвалена до 1 квітня року, що передує плановому. До того ж, змінено і формат документу: тепер він складається з розділів, кожен з яких має свої цілі та шляхи їх досягнення. Приблизно такого ж формату розроблялись стратегії і на 2009-2019 роки.

Основним завданням бюджетної політики на даний час є забезпечення позитивної динаміки економічного зростання та розбудова конкурентоспроможної економіки. Для цього передбачалося проведення структурних реформ в основних галузях економіки і сферах діяльності,

інноваційний розвиток економіки та подолання технічного відставання, формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні, забезпечення ефективності та прозорості приватизації державного майна, продажу земель державної власності, а також забезпечення енергетичної безпеки держави. Орієнтирами бюджетної політики стали також забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи, перехід від фіскальної до стимулюючої функції податкової системи, підвищення результативності бюджетних, а також забезпечення комплексного розвитку регіонів на основі поєднання державних і регіональних соціально-економічних програм.

Отже, Бюджетні резолюції та Бюджетні декларації, які приймалися за аналізований період, лише частково відповідали стратегічним орієнтирам бюджетної політики. Це відбувалось, насамперед в частині підвищення життєвих стандартів населення України шляхом концентрації бюджетних коштів в тих галузях, де замінити державне фінансування неможливо (захист малозабезпечених верств населення, розвиток освіти та науки). Позитивним було також визначення пріоритетом наближення українського бюджетного та податкового законодавства до стандартів Європейського Союзу, що відповідає стратегічній спрямованості України до європейської інтеграції.

Отже, можна говорити про фрагментарність відображення найважливіших пріоритетів бюджетної політики в Бюджетних резолюціях (деклараціях) та про відсутність виваженого підходу до узгодженості Основних напрямів бюджетної політики з пріоритетами соціально-економічного розвитку України [56-65].

Вважаємо, що в процесі подальшого удосконалення наявної практики розроблення Бюджетних декларацій передусім необхідно домогтися дотримання вимог Бюджетного кодексу України щодо змісту Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період і переліку тих обов'язкових елементів і показників, які вона має містити. З цією метою, насамперед, необхідно: чітко сформулювати мету бюджетної політики; підвищити конкретизацію змісту Бюджетних декларацій; в самому документі, а

не в поясненнях та супровідних документах, відобразити конкретні показники соціально-економічного розвитку (динаміки ВВП, індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні у середньому за рік та на кінець року, рівня безробіття) та бюджетні параметри; навести конкретні абсолютні й відносні параметри: абсолютні обсяги, питому вагу, темпи зростання або зменшення тощо.

Крім того, для забезпечення стратегічної спрямованості бюджетної політики та узгодження її з основними пріоритетами соціально-економічного розвитку країни пропонуються наступні заходи.

Оскільки показники, які містяться в Бюджетній декларації, повинні відображати бюджетну політику комплексно, доцільно навести дані щодо динаміки розвитку не лише державного, а й місцевих бюджетів та взаємовідносин між ними. Нагальним також є прийняття орієнтирів фіскальної політики, структури державних видатків, складових внутрішніх і зовнішніх запозичень.

Для того, щоб відобразити зв'язок формування бюджетної політики на поточний рік із попередніми періодами, слід внести до її складу уже досягнуті показники, насамперед, відобразити інформацію про виконання зведеного, державного і місцевих бюджетів принаймні за три попередніх роки, детального розрахунку бюджетних показників на наступний рік, прогнозу основних бюджетних параметрів на наступні кілька років.

Важливими блоками, що в обов'язковому порядку слід відобразити в Бюджетній декларації, є формування дохідної та видаткової частини бюджетної системи. Сюди, зокрема, належать прогнози доходів та видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів.

Наявність такої інформації дасть можливість чітко визначити орієнтири щодо досягнення показників перерозподілу ВВП у запланованих періодах. Крім того, зафіксувавши такі показники, парламент і уряд візьмуть на себе зобов'язання щодо їх виконання. А громадськість матиме змогу проконтролювати не лише наміри, а й реалізацію прийнятих програм. Зокрема

така система показників дасть можливість визначити тенденції загальної частки доходів та видатків зведеного бюджету у ВВП, а також те, за рахунок яких складових цього досягнуто: зміцнення державного чи місцевих бюджетів. На підставі такого аналізу можна визначити напрями розвитку державного сектору та бюджетної децентралізації. Для цього до складу Бюджетної декларації доцільно включити дані, що відображають динаміку показників доходів та видатків бюджетної системи (окремо зведеного, державного та місцевих бюджетів).

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних проблем розвитку бюджетної системи зроблені наступні висновки:

1. Бюджетна система є одним з найбільш важливих інститутів будь-якої держави, ефективність функціонування якого створює безпосередній вплив на якість економічного зростання і рівень суспільного добробуту. Бюджетна система країни є основною фінансовою базою діяльності державних органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері економічного і соціального розвитку держави. Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів. Місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах). В Україні реалізація завдань трансформаційного періоду, забезпечення стійкого економічного зростання потребує переосмислення ролі держави у цьому процесі. Питання використання бюджету як дійового інструменту управління соціально-економічними процесами, збалансованості його доходів і видатків, фінансового забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування тощо на даний час значно актуалізувались.

2. Бюджетна система є одним з найбільш важливих інститутів будь-якої держави, ефективність функціонування якого створює безпосередній вплив на якість економічного зростання і рівень суспільного добробуту. Бюджетна система країни є основною фінансовою базою діяльності державних органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері економічного і соціального розвитку держави. Складовими елементами бюджетної системи є її структура, принципи побудови та організація функціонування. Сутність бюджету реалізується через його функції. Основних, чітко структурованих функцій є дві — розподільна і контрольна. В економічній літературі

називаються також і додаткові функції — економічної безпеки держави, забезпечення існування держави тощо.

3. Кожна країна має свою бюджетну систему, що відображає її економічну, соціальну, зовнішньоекономічну політику. Важливість питання побудови ефективної бюджетної системи полягає у тому, що через бюджетну систему, зокрема, через її ланки, перерозподіляється частина національного доходу, що обумовлено необхідністю створення централізованого фонду грошових коштів для забезпечення суспільних потреб та повного виконання державою своїх функцій. Світова практика свідчить, що існують три основні моделі організації бюджетної системи держави: 1) організація бюджетної системи побудована на принципах автономії кожного рівня влади, повному розмежуванні різних податків між територіальними рівнями і закріпленні їх за відповідними бюджетами; 2) ґрунтується на фіксованому пайовому розподілі основних податків між різними територіальними рівнями; 3) в державі на різних рівнях влади застосовується спільна база оподаткування.

4. Доходи Державного бюджету — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Заплановані доходи Держбюджету, які є підґрунтям якісного виконання державою її функцій обмежені 20- 28% ВВП; між ВВП, загальним обсягом бюджетних надходжень, основними складовими податкових надходжень існує сильний кореляційний зв'язок; зазначена частка ВВП, що формує доходи Держбюджету і є результатом розподілу вартості ВВП між суб'єктами економіки, мобілізується до Держбюджету майже в незмінний спосіб - в розглянутому часовому інтервалі має місце лінійна екстраполяція обсягів загального обсягу надходжень; у такий же спосіб здійснюється розподіл загального обсягу основних податкових надходжень, зокрема ПДВ та податку напри-буток підприємств.

5. Видатки бюджету — особлива економічна категорія, яка відображає відносини з приводу витрат держави на здійснення своїх повноважень.

Видатки бюджету регламентуються відповідними законодавчими та нормативними актами органів державної влади. Бюджетне фінансування передбачає дотримання певних принципів, спрямованих на забезпечення ефективності використання бюджетних асигнувань. Витрати держави на загальнодержавному рівні, що визначають якісне виконання державою її функцій, обмежені 20-34% ВВП; між ВВП, загальним обсягом видатків Держбюджету, видатками Держбюджету за функціональними напрямками існує сильний кореляційний зв'язок; зазначена частка ВВП розподіляється через Держбюджет майже в незмінний спосіб - у розглянутому часовому інтервалі має місце лінійна екстраполяція обсягів виділюваних коштів; у такий же спосіб у більш-менш постійних пропорціях здійснюється розподіл загального обсягу видатків за функціональними напрямками.

6. Система міжбюджетних відносин в Україні характеризується значним рівнем централізації бюджетних ресурсів, які згодом повертаються до місцевих бюджетів у вигляді трансфертів. Така система не в достатній мірі стимулює економічний розвиток регіонів, певним чином стримує фінансову ініціативу, а отже, потребує реформування. У цьому контексті удосконалення системи міжбюджетних відносин повинно стати вагомим чинником економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць держави.

7. Основними напрямками розвитку системи управління державними фінансами на даний час є: розширення повноважень Рахункової палати як незалежного державного органу фінансового контролю у частині здійснення контролю за дохідною частиною державного бюджету, а також надходженням і використанням коштів місцевих бюджетів; запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом, у тому числі щодо державного боргу як складової частини системи управління державними фінансами, визначення стратегічних цілей розвитку держави з урахуванням можливостей бюджету в середньостроковій перспективі, а також забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики; створення системи контролю та моніторингу за наданням

державної допомоги суб'єктам господарювання; реформування сфери державних закупівель та її подальше удосконалення, насамперед у напрямі підвищення дієвості механізму закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти; забезпечення своєчасного відшкодування податку на додану вартість; посилення контролю за квазіфіскальними операціями, що дасть змогу мінімізувати ризики у частині розрахунку доходів державного бюджету під час розроблення проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік; спрощення доступу громадськості до інформації з питань бюджету; запобігання проявам корупції у сферах використання державного майна та бюджетних коштів.

8. Бюджетні резолюції та декларації, які приймалися за аналізований період, лише частково відповідали стратегічним орієнтирам бюджетної політики, визначеним в Стратегії економічного і соціального розвитку України. Це відбувалось, насамперед в частині підвищення життєвих стандартів населення України шляхом концентрації бюджетних коштів в тих галузях, де замінити державне фінансування неможливо (захист малозабезпечених верств населення, розвиток освіти та науки). Позитивним було також визначення пріоритетом наближення українського бюджетного та податкового законодавства до стандартів Європейського Союзу, що відповідає стратегічній спрямованості України до європейської інтеграції. Негативним моментом, з точки зору узгодженості бюджетної політики з пріоритетами соціально-економічного розвитку було те, що незважаючи на заявлену в Стратегії мету випереджального розвитку, що ґрунтується на основі інноваційної моделі економічного зростання, інтенсивного технічного та технологічного оновлення виробництва, в Бюджетних резолюціях ця складова почала відображатись лише з 2006 року. Незначне посилення спрямованості бюджетної політики на інноваційний розвиток спостерігається в наступних роках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І. В., Лопушняк Г. С., Ливдар М. В. Бюджетний механізм і соціально–економічний розвиток регіонів: монографія. Нац. ун–т "Львів. політехніка". Львів: Ліга–Прес, 2014. 245 с.
2. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави: [пер. з англ.]. Київ: Вид. дім "Києво–Могилянська академія", 2004. 175 с.
3. Балацький Є.О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. 302 с.
4. Білопольська В.М., Чурікова К.О. Стратегія інноваційного управління ресурсами бюджету регіону: монографія. Донец. нац. ун–т. Донецьк: Східний видавничий дім, 2014. 266 с.
5. Бояр А. О. Бюджетний процес у Європейському Союзі: монографія. Волин. нац. ун–т ім. Лесі Українки, Ф–т міжнар. відносин. Луцьк: Захарчук В.М., 2012. 522 с.
6. Бояр А. О. Трансформація бюджетної моделі ЄС в умовах глобальної фінансової турбулентності: монографія. Держ. ВНЗ "Київ. нац. екон. ун–т ім. Вадима Гетьмана". Луцьк: Вежа–Друк, 2014. 254 с.
7. Бурматова О. П., Сумская Т. В. Бюджетная децентрализация как организационная основа системы местного самоуправления. *Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки*. 2007. Т. 7. Вып. 3. С. 223–231.
8. Бюджетна система України та Євросоюзу: монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2010. 409 с.
9. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія. Л. А. Васютинська та ін.; за заг. ред. В. Г. Баранової. Одес. нац. екон. ун–т. Одеса: Атлант, 2013. 251 с.

10. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456–VI: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки / І.Я.Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
12. Василик О. Д. Державні фінанси України. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.
13. Василик О. Д. Теорія фінансів. Київ: НІОС, 2000. 416 с.
14. Винниченко Н. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування системи управління бюджетом. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 147-162
15. Винниченко Н. В. Концептуальні засади формування системи управління бюджетом. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка*. 2015. Т. 23, вип. 9(3). С. 3-12.
16. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. 1994. № 1–2 (6–7). С. 65–69.
17. Гаврилова Л.В. Видатки бюджету як складова суспільного розвитку. *Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди*. 2016. № 31/1. С. 300–309.
18. Гаврилова Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання економіки. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 62–70.
19. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Камінська І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону. Луцьк: Надстир'я, 2006. 218 с.
20. Голинська О. В., Яцкевич І. В. Шляхи та резерви вдосконалення системи управління місцевими бюджетами: монографія. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. Одеса: ВМВ, 2013. 190 с.
21. Далєвська Т.А. Валовий податковий регіональний продукт як інструмент механізму бюджетного регулювання міжбюджетних

- відносин/ Т.А. Далевська // Актуальні проблеми економіки. № 5 (179). 2016. С. 275–279.
22. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, А.В.Павелко, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2015. 376 с.
23. Європейська хартія місцевого самоврядування: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.
24. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
25. Карамушка Л.І. Видатки бюджетів місцевого самоврядування у системі міжбюджетних відносин. *Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди*. 2015. № 24/1. С. 123–128.
26. Карамушка Л.І. Місцевий бюджет як фінансова основа розвитку територіальних громад. *Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди*. 2014. № 23/1. С. 206–210.
27. Карамушка Л.І. Середньострокове планування видатків місцевих бюджетів. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 2. С. 85–95.
28. Карамушка Л.І. Формування місцевих бюджетів у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2015. № 2. С. 137–146.
29. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (Історія, теорія, практика). Київ: НІОС, 2000. 384 с.
30. Кириленко О.П. Формування інституційного забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 8. С. 80-94.

31. Кириленко О.П., Малиняк Б. С. Унікальний досвід організації публічного звітування про результати використання коштів обласного бюджету: уроки для поширення. *Фінанси України*. 2017. № 3. С. 36-50.
32. Кириленко О.П. Досягнення стратегічних орієнтирів удосконалення міжбюджетних відносин в Україні. *Фінанси України*. 2013. № 8. С. 19-28.
33. Корнієнко Н.М. Підвищення ефективності планування бюджетних видатків в Україні. *Вісник Львівської державної фінансової академії*. 2012. № 23. С. 28–35.
34. Косаревич Н.Б. Перспективи розвитку бюджетної системи України в контексті змін до Бюджетного кодексу України . *Наукові праці НДФІ*. 2009. № 4 (49). С. 19-27
35. Косаревич Н.Б. Державна політика щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 2 (43). С. 21–25
36. Крайник О. П. Місцеві бюджети. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2007. 184 с.
37. Кузькін Є. Ю. Фінансово–бюджетний потенціал органів місцевого самоврядування в умовах адміністративно–територіальної реформи: монографія. Держ. навч.–наук. установа "Акад. фінанс. упр.". Київ: ДННУ "Акад. фінанс. упр.", 2013. 306 с.
38. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально–економічного розвитку України: монографія. Київ: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
39. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. Київ: Преса України, 2014. № 11 (636). С. 61–75.
40. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. Ін–т екон. прогнозування НАН України. Київ: Наукова думка, 2006. 432 с.

41. Макогон В. Д. Напрями розбудови системи місцевих фінансів. Ринок цінних паперів України. 2013. Випуск 3–4. С.27–32.
42. Макогон В. Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин. *Економіка. Фінанси. Право*. 2010. № 12. С.21–24.
43. Місцеві бюджети в умовах кризових явищ і реформування: монографія. за заг. ред. О. Л. Яременка; Укр. держ. ун–т фінансів та міжнар. торгівлі, Харк. ін–т фінансів. Харків: ХІФ УДУФМТ, 2011. 182 с.
44. Місцеві фінанси: монографія / О. П. Кириленко, О. В. Квасовський, А. В. Лучка та ін. Київ: Знання, 2006. 677 с.
45. Морозова Е. А. Фискальная децентрализация и методологические основы взаимодействия различных уровней власти в федеративных государствах. *Вопросы экономики и права*. 2011. № 10. С. 161–166.
46. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Українська класична школа публічних фінансів. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 7–31.
47. Остріщенко Ю.В. Теоретико-методологічні засади запровадження програмно-цільового методу на місцевому рівні. *Наукові праці НДФІ*. 2009. № 2. С. 84–91.
48. Офіційний сайт Міністерства фінансів Республіки Білорусії: <http://www.minfin.gov.by/>
49. Офіційний сайт Міністерства фінансів Республіки Казахстан: <http://www.minfin.gov.kz/>
50. Офіційний сайт Статистичної організація Європейської Комісії: <http://ec.europa.eu/eurostat>
51. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Бюджетний потенціал регіону: оцінка та перспективи розвитку: монографія. Вищ. навч. закл. Укоопспілки "Полтав. ун–т економіки і торгівлі". Полтава: ПУЕТ, 2014. 219 с.

52. Полозенко Д. В. Вплив валового регіонального продукту на доходи місцевих бюджетів України. *Фінанси України*. 2010. № 2 (171). С. 65–69.
53. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157–VIII: <http://zakon.rada.gov.ua>
54. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97–ВР: <http://zakon.rada.gov.ua>
55. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308: www.rada.gov.ua.
56. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333–р: <http://zakon.rada.gov.ua>
57. Федосов В. М. Бюджетная политика ЕС. *Финансы*. 2009. № 7. С. 66–67.
58. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни. *Казна Україна*. 2014. № 6. С. 25–28.
59. Чугунов І.Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 4. С. 13–22.
60. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. Київ: НДФІ, 2005. 259 с.
61. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 1(13). Ч.1. С. 54-61.
62. Чугунов О.І. Бюджет розвитку як інвестиційна складова місцевих бюджетів. *Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди*. 2016. Випуск 30/1. С. 229–235.

63. [Arjomand M.](#), [Emami K.](#), [Salimi F.](#) Growth and Productivity; The Role of Budget Deficit in the MENA Selected Countries. *Procedia Economics and Finance*, 2016, [36](#), 345-352.
64. [Bashar Omr H.M.N.](#), [Bhattacharya P.](#), [Wohar M.](#) The cyclicality of fiscal policy: New evidence from unobserved components approach. *Journal of Macroeconomics*, 2017, №[53](#). 222-234 p.
65. [Bhattarai K.](#), [Trzeciakiewicz D.](#) Macroeconomic impacts of fiscal policy shocks in the UK: A DSGE analysis. *Economic Modelling*, 2017, №[61](#), 321-338.
66. [Biolsi C.](#) Nonlinear effects of fiscal policy over the business cycle. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 2017, №[78](#), 54-87.
67. [Camous A.](#), [Gimber A.](#) Public debt and fiscal policy traps. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 2018. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165188918300782>
68. Chugunov O. Improvement of local budgets in Ukraine. *L'Association 1901"SEPIKE*. (France. Poitiers, 3 Ausgabe 2013 y.). Poitiers, 2013. 76-79.
69. [Combes Jean-Louis](#), [Minea A.](#), [Sow M.](#) Is fiscal policy always counter- (pro-) cyclical? The role of public debt and fiscal rules. *Economic Modelling*, 2017, №[65](#), 138-146.
70. [Dupaigne M.](#), [Fève P.](#) Persistent government spending and fiscal multipliers: The investment-channel. *European Economic Review*, 2016, №[89](#), 425-453.
71. Geier A. The debt brake - The Swiss fiscal rule at the federal level. Working Paper of the FFA, 2011, №[15](#), 32 p.
72. [Guerguil M.](#), [Mandon P.](#), [Tapsoba R.](#) Flexible fiscal rules and countercyclical fiscal policy. *Journal of Macroeconomics*, 2017, [52](#), 189-220.

73. [Hory](#) Marie-Pierre Fiscal multipliers in Emerging Market Economies: Can we learn something from Advanced Economies? *International Economics*, [2016, № 146](#), 59-84.
74. [Mencingera](#) J., [Aristovnika](#) A., [Verbičab](#) M. Asymmetric effects of fiscal policy in EU and OECD countries. *Economic Modelling*, 2017, № [61](#), 448-461.
75. [Montes](#) G., [Luna](#) P. Discretionary fiscal policy and disagreement in expectations about fiscal variables empirical evidence from Brazil. *Economic Modelling*.2018
76. Taylor [L.](#), Proaño [C.](#), [Carvalho](#) L., Nelson B. Fiscal deficits, economic growth and government debt in the USA. *Cambridge Journal of Economics*, 2012, № 36, 189–204.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

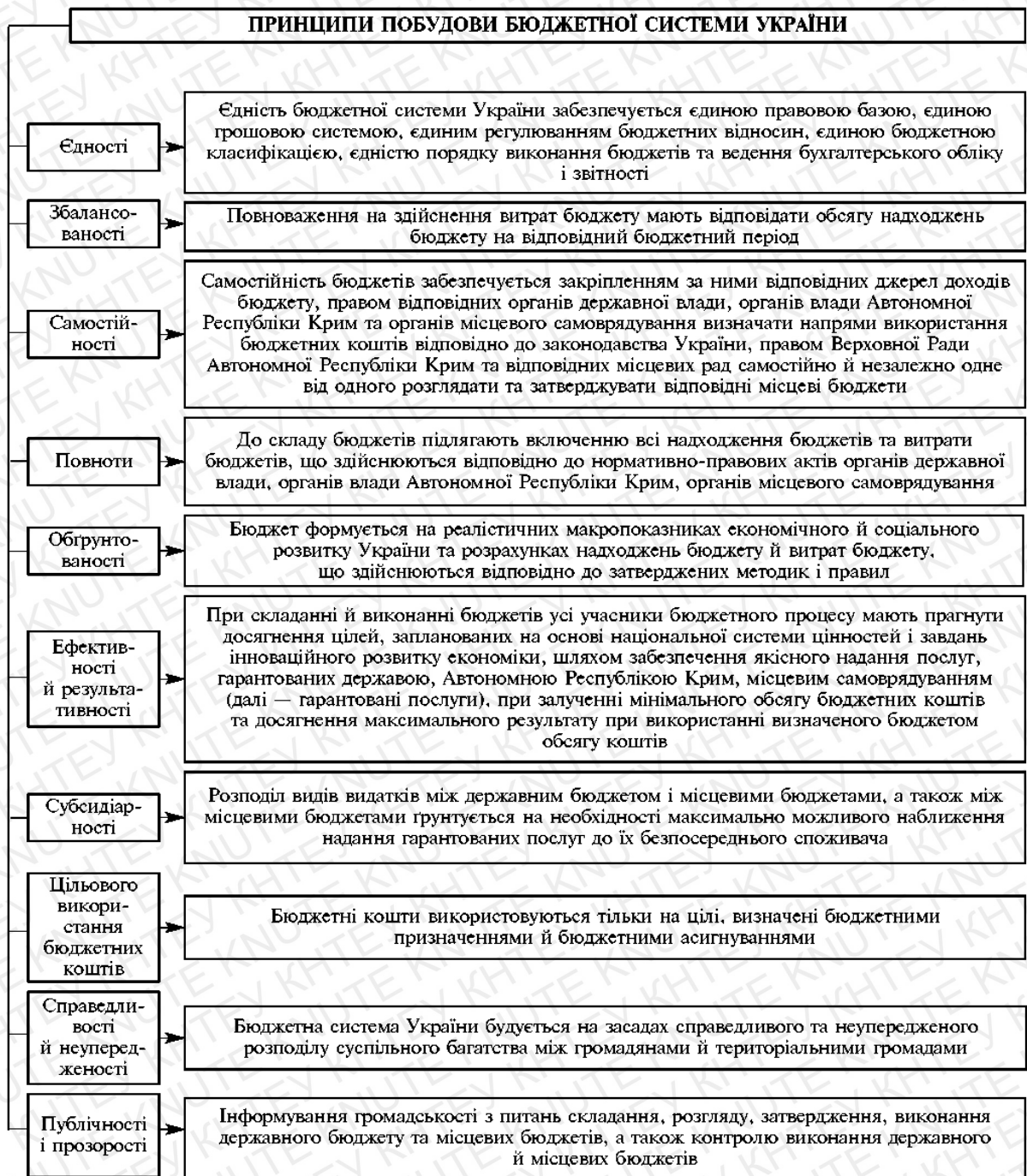

Рис. А. 1. Принципи побудови бюджетної системи України

ДОДАТОК Б

Динаміка надходжень до Зведеного бюджету України 2014-2019 роках

(без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та випуску ОВДП для погашення заборгованості з відшкодування ПДВ (6,9 млрд. грн. у 2014 році))

млрд. грн.

	2014 факт	2015 факт	2016 факт	2017 факт	2018 затверджено	2019 прогноз	Відхилення прогнозу 2019 року від затвердженого 2018 року	
							+/-	%
зведений бюджет, разом, в т.ч.:	460,7	652,0	782,9	1 017,0	1 162,2	1 292,7	130,5	111,2
загальний фонд	387,2	602,7	718,3	887,2	1 064,7	1 175,0	110,3	110,4
спеціальний фонд	73,5	49,3	64,6	129,8	97,5	117,7	20,2	120,7

ДОДАТОК В

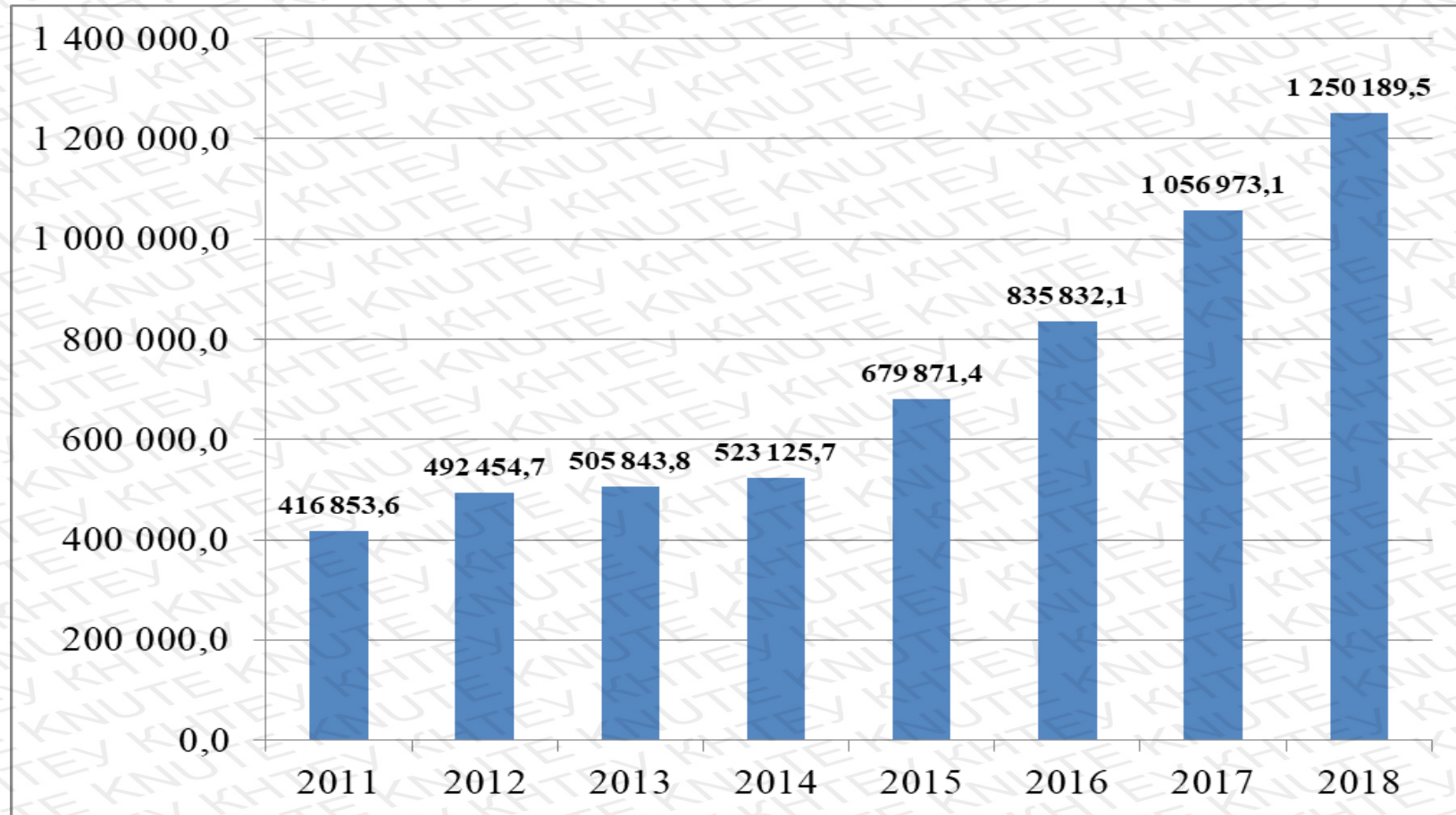

Рис. В.1 Динаміка видатків Зведеного бюджету України за 2011-2018 роки, млн.грн.

ДОДАТОК Д

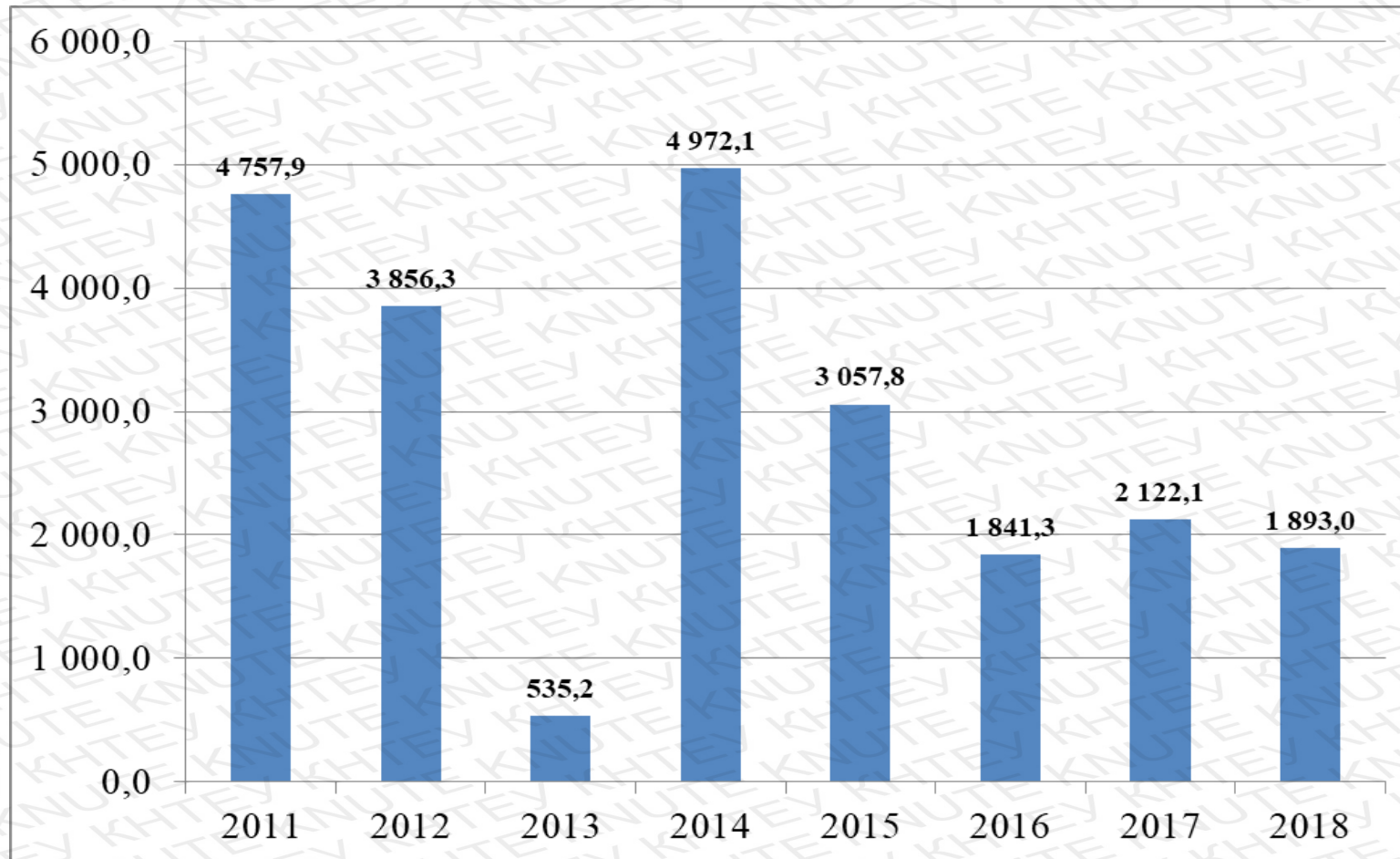

Рис. Д.1 Динаміка кредитування Зведеного бюджету України за 2011-2018 роки, млн.грн.

ДОДАТОК Е

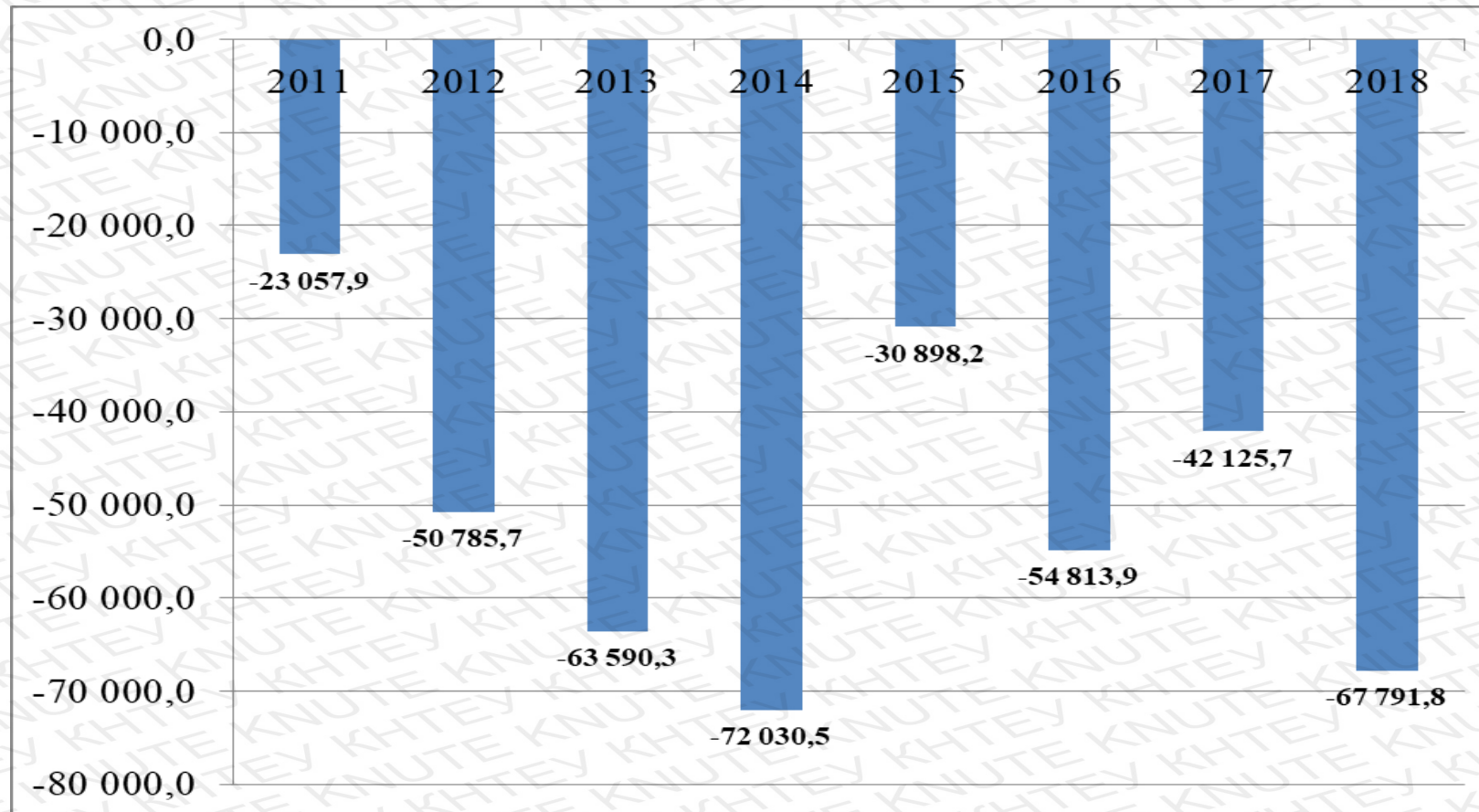

Рис. Е.1 Динаміка дефіциту Зведеного бюджету України за 2011-2018 роки, млн.грн.